

У перспективі передбачається обґрунтування структурно-функціональної моделі активізації професійного самовдосконалення викладача-початківця та дидактико-методичного супроводу цього процесу. На подальшу розробку чекають питання оптимізації формування майстерності спеціаліста вищої школи в умовах системи післядипломної освіти педагогічних кадрів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Буряк В.К., Буряк О.В. Самообразование в системе формирования профессионализма будущего учителя //Формирование профессионализма будущих педагогов в условиях педагогического вуза. – Кривой Рог, 1992. – С. 35-37.
2. Зимняя И. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования //Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5. – С. 34-42.
3. Життєва компетентність особистості: науково-методичний посібник /За ред. Л.В. Сохань, І.Г. Єрмакова, Г.М. Несен. – К.: Богдана, 2003. – 520 с.
4. Клепко С.Ф. Компетенція стандарту: компетентність культури //Управління освітою. Часопис для керівників освітньої галузі. Спецвипуск “Діалоги про стандарти”. – 2003. – Серпень. – С. 10-24.
5. Кузьмина Н.В. Методы исследования педагогической деятельности учителя и формирование его личности. – Л.: ЛГУ, 1970. – 114 с.
6. Педагогічна майстерність: Підручник /І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, В.А. Семиденко, Н.М. Тарасович та ін.; За ред. І.А. Зязюна. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Вища школа, 2004. – 422 с.
7. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация. – М.: Когито-Центр, 2002. – 178 с.
8. Овчарук О. Компетентність як ключ до оновлення змісту освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики. – К.: К.І.С., 2003. – 296 с.
9. Хуторский А.В. Ключевые компетенции. Технология конструирования //Народное образование. – 2003. – № 5. – С. 55-61.

УДК 372.48: 371.134: 378

В.М. Полехіна

ПЕДАГОГІЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО ЯК СУЧАСНА ІННОВАЦІЙНА ТЕНДЕНЦІЯ В ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ У ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті висвітлено роль педагогічного краєзнавства як сучасної інноваційної тенденції в підготовці фахівців у вищому педагогічному закладі освіти.

In the article is reflected the role of pedagogical study of local lore as a modern innovative tendency in the preparation of specialists in higher pedagogical educational institution.

Сьогодні, спрямоване на інтеграцію в європейський і всесвітній освітній простір, вимагає кардинальних змін у сфері вищої освіти, що має за мету вдосконалення, а почасти й повний відхід від системи традиційної організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, яка вже не може ефективно функціонувати в умовах інформаційного суспільства. Характеризуючись недостатньою індивідуалізацією процесу навчання й учіння, низьким рівнем самостійності студентів, відсутністю стимулів до регулярної та якісної роботи, система традиційної організації навчального процесу забезпечувала різні сфери суспільної діяльності випускниками репродуктивного способу мислення, майже зовсім неадаптованих до нових вимог. Формування ж інформаційного суспільства передбачає самостійну адаптацію випускників навчальних закладів до цих вимог, які стануть активними учасниками творення нового суспільства.

Можна виокремити кілька основних вимог, які суспільство висуває до випускників вищих навчальних закладів:

- уміння самостійно набувати необхідні знання, застосовувати їх на практиці для вирішення різних завдань, що виникають у професійній діяльності та в житті;
- самостійно критично мислити, бачити реальні проблеми і, використовуючи сучасні технології, шукати шляхи раціонального їх вирішення;
- ефективно працювати з усією доступною інформацією;
- психологічно грамотно будувати моделі поведінки в різних соціальних групах;
- мати високий рівень готовності до самоосвіти, розвитку власного культурного рівня.

У нинішній ситуації інформаційне суспільство в певній мірі стає й законодавцем моди на той чи інший навчальний предмет. Це, зокрема, стосується й педагогічного краєзнавства, рейтинг якого в Україні за останні роки, безсумнівно, значно підвищився. Спричинено це тим, що педагогічне краєзнавство належить до циклу навчальних дисциплін, в яких найбільшою мірою акумульовано досвід національного навчання, національного виховання, національних традицій. Це саме той предмет, який допомагає студентам “і чужому научатись, і свого не цуратись”.

Мета статті: обґрунтувати теоретичні та практичні аспекти педагогічного краєзнавства як сучасної інноваційної тенденції у підготовці фахівців у вищому педагогічному закладі освіти.

Попри суттєву значущість педагогічного краєзнавства для підготовки фахівців у вищій школі та досить солідний як для галузі педагогіки вік, популярність в Україні воно почало здобувати тільки з кінця 90-х років минулого століття. Однак несправедливо буде стверджувати, що до зазначеного часу ніхто не використовував надбань педагогічного краєзнавства. Безсумнівно, кожен учитель у своїй професійній діяльності пропонував учням ознайомитися з відомими земляками, їхніми досягненнями в різних галузях. Проблемою тоді було узагальнити цей досвід, виробити певну технологію застосування елементів педагогічного краєзнавства. Згадаймо, що ще К.Д. Ушинський у ХІХ ст., вивчаючи ідеї і досвід зарубіжної та вітчизняної педагогіки і школи, наголошував, що “поле Вітчизни, її мова, її легенди і життя ніколи не втрачають незбагненної влади над серцем людини. Вони допомагають розгорітися іскрам любові до батьківщини” [9: 253]. Відомий педагог обґрунтував необхідність включення місцевого матеріалу в навчання різних предметів, вважаючи, що навчання “вітчизнознавству” впливає на розвиток мовлення дітей, вивчення рідної мови. Сучасна ж українська історіографія цього питання нараховує небагато спеціальних ґрунтовних досліджень (див. дис. праці Т.А. Анікіної, В.В. Матяш, Т.М. Міщенко). Поки що тільки в окремих регіонах створено науково-дослідні центри, лабораторії, наприклад, Центр педагогічного краєзнавства та лабораторія “Педагогічне краєзнавство Черкащини” в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини. Значно більше уваги дослідженням у галузі педагогічного краєзнавства приділено в Росії та Казахстані.

У сучасній педагогічній науці термін “педагогічне краєзнавство” немає єдиного визначення. Не введено його в реєстр фахових словників (“Український педагогічний словник” С.У. Гончаренка, “Педагогічний словник” за ред. М.Д. Ярмаченка), у яких тільки знаходимо дефініцію *краєзнавства шкільного* [3: 179; 6: 269]. Відзначимо також, що у тлумачному “Словнику української мови” педагогічний аспект дещо завуальований: *Краєзнавство – вивчення історії, географії, економіки, етнографії тощо певної місцевості* [8: 319]. Спеціальне термінологічне визначення, запропоноване педагогами, усуває цей недолік. Так, В.В. Матяш вважає, що педагогічне краєзнавство – “це наука про закономірності навчання та виховання молодого покоління на базі використання місцевого педагогічного матеріалу, передового педагогічного досвіду вчительських, адміністративно-керівних кадрів” [4: 50]. На думку Н.С. Побірченко, педагогічне краєзнавство – це галузь історико-педагогічного знання про особливості розвитку освіти, наук, педагогічної думки,

культури місцевого краю, вивчення збереження та творче використання регіонального педагогічного досвіду в теорії та практиці сучасних освітніх закладів [7: 85]. Російський учений А.Х. Аптікієв вважає педагогічне краєзнавство водночас галуззю і загального краєзнавства, й історико-педагогічного знання про особливості розвитку педагогічної культури краю, пізнання, збереження та використання її цінностей у практичній діяльності вчителя [2: 41]. Отже, наведені визначення дозволяють стверджувати: педагогічне краєзнавство, досліджуючи різноманітні аспекти діяльності певної території, присутнє в кожному навчальному предметі. Таким чином, піднімаючись по ієрархічній драбині, приходимо до висновку про інтегративну роль педагогічного краєзнавства, тобто його включення в кожен шкільний навчальний предмет і кожен навчальну дисципліну у вищому педагогічному закладі.

Незважаючи на те, що різні навчальні дисципліни мають дещо відмінні виховні потенції, елементи саме педагогічного краєзнавства ніколи не будуть зайвими чи то на уроці у школі, чи то на занятті у ВНЗ. Звичайно, більше можливостей для цього мають дисципліни гуманітарного циклу, а тому на них лягає основне навантаження в поступі педагогічного краєзнавства (порівняй можливості літератури (найперше урок вивчення літератури рідного краю), мови (можна використовувати дані всіх наук і галузей), історії (села, школи, окремих родів) з одного боку та фізики, хімії, геометрії з іншого). Наголосимо, що педагогічне краєзнавство, як це може видатися на перший погляд, не обмежується вузькими “шароварними” рамками, а дозволяє підтримувати європейський статус культурної й освіченої людини (у нашому випадку студент): такою вона постає в очах населення певної місцевості, куди вперше потрапляє і знає про визначних людей цього краю, звичаї та обряди, культурні, педагогічні традиції тощо.

Педагогічне краєзнавство з-поміж навчальних дисциплін володіє чи не найбільшими виховними й пізнавальними потенціями. Однак для їх успішної реалізації, на нашу думку, необхідне дотримання таких педагогічних умов, якими є:

а) мотивація у студентів потреби в самоосвіті й саморозвитку. Основною тут є позитивна мотивація на професію вчителя, яка й породжує пошук нових шляхів, методів і форм отримання знань, умінь і навичок, що, у свою чергу, веде до активної педагогічно-пошукової діяльності;

б) гуманізація змісту і форм організації навчального процесу. Як відомо, принцип гуманізму лежить в основі суб'єкт-суб'єктної парадигми навчання й виховання. Тому, виходячи з цього, навчання й виховання потрібно розцінювати не просто як “вплив” на особистість, а як створення оптимальних умов для самоосвіти, самопізнання, самореалізації на рівні партнерства та співтворчості учня і вчителя, студента й викладача. Освітня парадигма має риси, які відповідають сучасним економічним і національним особливостям та загальнолюдським цінностям. Проте для її реалізації необхідні зміни і перетворення в системі освіти та виховання, зокрема розробка технологій, методологій та методик, гуманізація системи освіти, постановка в центр навчально-виховного процесу людини. Ця умова передбачає підготовку педагогічних кадрів нової генерації з урахуванням національного компонента;

в) систематизація педагогічно-краєзнавчого матеріалу. Ретельний відбір краєзнавчого матеріалу педагогічного спрямування передбачає максимальну систематизацію інформації культурно-регіонального значення з урахуванням психології студентської аудиторії. Ефективність цієї умови значно зростає, якщо студенти будуть брати безпосередню участь в організації і проведенні пошукової краєзнавчої роботи;

г) використання творчих форм і методів включення студентів у пошукову педагогічно-краєзнавчу діяльність. Неабияку роль при цьому відіграє самостійна робота, яка базується на запасі теоретичних знань із вивчених дисциплін і завдяки якій значною мірою вибудовується пошукова педагогічно-краєзнавча робота.

Таким чином, педагогічне краєзнавство можна розглядати як своєрідний універсум, бо саме воно для навчання й виховання учнів та студентів дозволяє використовувати **всі (!)**

форми, методи і прийоми, визначаючи актуальність розробки технології включення педагогічного краєзнавства у підготовку фахівців. У цьому відношенні педагогічне краєзнавство характеризується двовекторністю: майбутнього педагога необхідно не тільки забезпечити системою педагогічно-краєзнавчих знань, але й новою активною педагогічною технологією їх застосування.

Як відомо, основи успішної педагогічної діяльності вчителя закладаються у вищому навчальному закладі, тому у подальшому невідкладним є дослідження інтегративності педагогічного краєзнавства у структуру та зміст підготовки майбутніх фахівців.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аникина Т. А. Патриотическое воспитание будущих учителей средствами художественного краеведения: Дисс. ... канд. пед. наук. – К., 1993. – 196 с.
2. Аптикиев А. Х. Развитие творческой индивидуальности студента средствами педагогического краеведения: Дисс. ... канд. пед. наук. – Оренбург, 2004. – 184 с.
3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
4. Матяш В. В. Педагогічне краєзнавство у підготовці майбутніх учителів початкових класів до гуманізації навчання: Дис. ... канд. пед. наук. – Тернопіль, 1999. – 177 с.
5. Міщенко Т. М. Педагогічні основи підготовки майбутніх учителів до краєзнавчої роботи в сільській школі: Дис. ... канд. пед. наук. – Черкаси, 2001. – 222 с.
6. Педагогічний словник / За ред. Ярмаченка М. Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.
7. Побірченко Н. С. Педагогічне краєзнавство: теоретико-методологічний аспект // Педагогічна і психологічна науки в Україні: Збірник наукових праць до 15-річчя АПН України у 5 томах. Т. 1: Теорія та історія педагогіки. – К.: Педагогічна думка, 2007. – С. 79–86.
8. Словник української мови: В 11 т. / За ред. І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. 4. – 840 с.
9. Ушинский К. Д. Собрание сочинений: В 8 т. Т. 6. – М.: АПН СССР, 1949. – 291 с.

УДК 378

В.В. Райко

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАХОДІВ ВІЙСЬКОВО-СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

У статті обґрунтовано основні завдання, форми та методи військово-соціальної роботи, спрямованої на формування правової культури в офіцерського складу Державної прикордонної служби України.

In the article grounded basic tasks, forms and methods of military-social work, which directed on forming legal culture at the officers of Government Ukrainian boundary service.

Військово-соціальна робота в Державній прикордонній службі України (ДПСУ) є одним із напрямків у реалізації соціальної політики держави, її складовою. Ефективність військово-соціальної роботи безпосередньо впливає на морально-психологічний стан особового складу, якість виконання завдань за призначенням, на формування правової культури офіцерів-прикордонників, їхнє ставлення до виконання службових обов'язків.

Незважаючи на серйозні заходи, що здійснюються державою та її органами щодо посилення соціальної захищеності прикордонників, громадян, звільнених з прикордонної служби, і членів їх сімей, соціальний захист не завжди є досить своєчасним та повним. Вимогам нормативно-правових актів, які регулюють питання соціального захисту, часто не відповідають якість і реальний рівень соціальної захищеності прикордонників.

Різні аспекти військово-соціальної роботи в силових структурах України досліджували науковці В. А. Вітюк [1], І. О. Грязнов [2], В. Г. Кохан [3], В. О. Лєсков [4] та